

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA**

Katedra speciální zootechniky

Obor: Agropodnikání

Téma bakalářské práce

**Požadavky na psa a jeho praktické využití
při canisterapii**

Autor:

Václav Zábranský

Vedoucí bakalářské práce:

doc. Ing. Miroslav Maršálek, CSc.

2011

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Zemědělská fakulta
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Václav ZÁBRANSKÝ**
Studijní program: **B4131 Zemědělství**
Studijní obor: **Agropodnikání**
Název tématu: **Požadavky na psa a jeho praktické využití při canisterapii**
Zadávací katedra: **Katedra speciální zootechniky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Canisterapie je jednou z nejrozšířenějších metod léčebného působení zvířat na člověka. Jedná se o podpůrnou formu psychoterapie, která je založena výhradně na kontaktu člověka se psem a vzájemné pozitivní interakci.

Cílem práce bude na základě literárních údajů zpracovat přehled o historii a formách canisterapie a o požadavcích na psa pro canisterapeutickou praxi. Výchozím bodem pro zpracování informací budou údaje o etologii psů, včetně charakteristických vzorců chování a informace o socializaci a správných postupech při výchově psa. Literární podklady budou dle možností doplněny o vlastní zkušenosti s využitím psa při canisterapii (frekvence a doba využití psa, reakce klientů, věková struktura a charakteristika klientů, forma práce se psem) a sledování vlivu canisterapie na psa (změny v chování po práci s klienty v krátkodobém a dlouhodobém horizontu, únava, změny v příjmu potravy).

Rozsah grafických prací: 3 grafy
Rozsah pracovní zprávy: 35 stran
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Galajdová, L.: Pes lékařem lidské duše aneb canisterapie. Grada Publishing, 1999, 160 s.

Mikulica, V.: Poznej svého psa. SZN Praha, 1985, 272 s.


Trumler, E.: Rozumíme psům? Panorama Praha, 1982, 200 s.

Velemínský, M. a kol.: Zooterapie ve světle objektivních poznatků. Dona, 2007, 335 s.

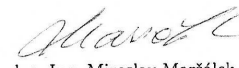
Publikace zabývající se sledovanou problematikou v odborných časopisech: Pes - přítel člověka, Psí sporty, Svět psů, Fauna.

Vedoucí bakalářské práce: doc. Ing. Miroslav Maršálek, CSc.
Katedra speciální zootechniky
Konzultant bakalářské práce: Ing. Jana Zedníková, Ph.D.
Katedra speciální zootechniky

Datum zadání bakalářské práce: 1. března 2010
Termín odevzdání bakalářské práce: 15. dubna 2011


prof. Ing. Miloslav Šoch, CSc.
děkan

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA
studijní oddělení
Studentská 13
370 05 České Budějovice


doc. Ing. Miroslav Maršálek, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 1. března 2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Praze dne 2.dubna 2011

Václav Zábranský

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu bakalářské práce doc. Ing. Miroslavu Maršálkovi, CSc a konzultantce Ing. Janě Zedníkové, Ph.D za odborné vedení a všestrannou pomoc při vypracování bakalářské práce.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá požadavky na psa a jeho praktické využití při canisterapii. Canisterapie je jednou z nejrozšířenějších forem zooterapií používajících se v nemocničních nebo sociálních zařízeních, domovech důchodců nebo školách a školách.

V praktické části práce je pozorován vliv canisterapie na canisterapeutického psa. Sledování probíhalo v období jednoho roku v Dobrovolnickém centru ve Fakultní nemocnici v Motole na tříletém psovi rasy čivava. Předmětem pozorování bylo, jak canisterapie ovlivňuje psa v závislosti na počtu klientů, frekvenci docházení na nemocniční oddělení, délce jednotlivých canisterapeutických sezení, využití jednotlivých aktivit práce se psem a na typu oddělení. V závěru sledovaného období byl proveden pokus, který měl dokázat, že nedodržení doporučení ohledně četnosti canisterapeutických sezení má negativní vliv na psa.

Bylo zjištěno, že při častějším praktikování canisterapie během jednoho týdne je pes více unavený a přestává mít chuť k žrádлу – množství nedožraného krmiva dosáhlo hodnoty až 70 % z denní dávky. Počet klientů ani doba sezení neměly statisticky významný vliv na následnou unavenost psa (F-test = 1,654, resp. 0,067).

Pokus prokazuje, že z hlediska zatížení psa při canisterapii je nejvhodnější praktikovat canisterapeutické sezení jednou za týden nebo jednou za dva týdny.

Klíčová slova: canisterapie, pes, canisterapeutické sezení, frekvence sezení

Abstract

The bachelor thesis deals with requirements necessary for dogs and their practical use in canistherapy. Canistherapy is one of the most common forms of zootherapy used in hospitals, old people's homes, schools or kindergartens.

The practical part focuses on the impact of the canistherapy on the canistherapeutical dog - a three-year old chihuahua. The one-year-long research took place in the Volunteer centre at Faculty hospital Motol. The objective of the research was to find out how the number of patients, frequency of visits in the hospital, length of therapeutical sessions, type of activities or different wards influence the dog.

At the end of the monitoring period, an attempt was made to prove that breaking the frequency of the canistherapeutical sessions had a negative effect on the dog.

The research has showed that canistherapy with a frequency more than once a week results in lack of dog's appetite and stamina – the amount of non eaten feed achieved the value 70 % of daily dose. The number of patients or the length of sessions have shown in statistics no substantial impact on the fatigue of the dog (F-test = 1,654, resp. 0,067).

The experiment shows that the most appropriate frequency of the canistherapeutical sessions is once a week or once a fortnight.

Keywords: canistherapy, dog, canistherapeutical session, frequency of session

Obsah

1.	Úvod.....	- 8 -
2.	Literární přehled.....	- 9 -
2.1	Zooterapie a její historie.....	- 9 -
2.2	Typy zooterapie.....	- 9 -
2.3	Historie canisterapie.....	- 11 -
3.	Příprava a vhodnost psa na canisterapii	- 14 -
4.	Zkouška canisterapeutického psa.....	- 15 -
4.1	Požadavky na složení canisterapeutické zkoušky	- 15 -
4.2	Cviky prověřující psa při canisterapeutických zkouškách.....	- 16 -
5.	Organizace v ČR zabývající se canisterapií	- 19 -
6.	Pes	- 20 -
6.1	Historie psa	- 20 -
6.2	Chování psa.....	- 24 -
6.2.1	Etologie	- 24 -
6.2.2	Sociální chování psů	- 24 -
6.2.3	Komunikace psů.....	- 25 -
6.2.4	Poruchy chování a agresivita psů.....	- 26 -
6.3	Socializace psa	- 28 -
7.	Cíl práce	- 30 -
8.	Materiál a metodika.....	- 31 -
9.	Výsledky a diskuze	- 33 -
10.	Závěr	- 41 -
11.	Seznam použité literatury.....	- 43 -
12.	Přílohy	- 46 -

1. Úvod

Pes domácí je potomkem domestikovaného vlka. Jeho domestikace probíhala dříve než u jakéhokoliv jiného živočišného druhu. Prvotní důvod byla vzájemná spolupráce člověka a psa při lovu, až později si vydobyl své postavení společníka a „nejlepšího přítele“. Později lidé začali poznávat i léčebné působení psa, a proto byl využíván i k tomuto účelu.

Tato skutečnost dala základ vzniku canisterapie jako novému oboru. Zprvu byl pes používán k olizování ran nebo léčbě revmatismu, ve 20. století například k léčbě válečných veteránů. Jako první termín canisterapie v České republice použila v roce 1993 Jiřina Lacinová a tento název se postupně ujal i v zahraničí.

Rozvoj canisterapie ve světě je zaznamenán v 50. letech minulého století. Nejčastěji používaná plemena jsou zlatí a labradorští retrievři.

Cílem bakalářské práce je zjištění vlivu canisterapie na psychiku psa používaného na terapeutická sezení v nemocničním zařízení a zároveň zjištění, jaký vliv má canisterapeutické sezení na množství přijaté potravy psem a na následnou únavu psa a jak ovlivňuje následnou únavu psa forma canisterapeutického sezení, počet klientů a délka trvání canisterapie.

2. Literární přehled

2.1 Zooterapie a její historie

Pod pojmem zooterapie rozumíme pozitivní až léčebné působení zvířete na člověka. Ať už má být výsledkem terapie zlepšení paměti, motoriky, komunikace nebo zmírnění stresu, je zde zvíře vždy v roli prostředníka, tzv. koterapeuta (Velemínský, 2007).

Zooterapie je tedy i souhrnným termínem pro rehabilitační metody a metody psychosociální podpory zdraví (Mojžíšová, 2000).

Počátky zooterapie nalzáme již před mnoha tisíci lety. Už ve starém Řecku věděli o pozitivním působení zvířat na lidi. Canisterapie se provozovala příkládáním malých psíků na nemocná místa, což byl také oblíbený způsob léčby revmatismu na hradech ve středověku. První dokumentované použití zvířat jakožto doplňkové terapie spadá do 9. století v Belgii. Zooterapie v dnešním slova smyslu nastoupila už v osmnáctém století. Existovaly kliniky, kde se používali králíci a drůbež, jako nástroj terapie pomáhali zvýšit sebekontrolu a přijmout odpovědnost. Od té doby se zvířata izolovaně používala k dosažení komunikačních dovedností u pacientů. V roce 1792 byla v Anglii založena klinika s cílem pečovat o duševně nemocné, nikoliv vězeňským způsobem, jak bylo v té době obvyklé, ale způsobem aktivizujícím. K tomuto účelu patřila mimo jiné i podpora k chování zvířat. Je rovněž zajímavé, že známí psychoanalytici Freud a Sullivan měli vždy ve své ordinaci psy, ale není známo, zda tato zvířata hrála roli v terapeutické proceu (<http://iczahrada.cz/terapie/zooterapie.htm>).

2.2 Typy zooterapie

V dnešní době můžeme zooterapii rozdělit do těchto oblastí:

- Canisterapie – využití psa v rámci zooterapie. Canisterapie je jednou z metod rehabilitace, která slouží k podpoře zdraví lidí všech věkových kategorií, při níž se využívá interakce mezi člověkem a psem. Pojem zdraví je při tom vnímán z bio-psycho-sociálního pohledu

- Felinoterapie – využití kočky v rámci zooterapie. Felinoterapie je založena na kontaktu člověka s kočkou, při němž dochází k vzájemnému pozitivnímu působení
 - Hiporehabilitace – využití koně v rámci zooterapie. Hiporehabilitace je souhrnným pojmem pro formy ježdění na koni jako součásti komplexní rehabilitace. Hiporehabilitace je využívána zejména jako fyzioterapeutická metoda.
 - Delfinoterapie – využití delfína v rámci zooterapie. Delfinoterapie se využívá v Thajsku, kde k tomuto účelu mají cvičené delfíny.
 - Lamaterapie – využití lamy v rámci zooterapie. Tuto formu terapie využívají například v německém Tierparku Zittau.
 - Insektoterapie – využití hmyzu v rámci terapie
 - Ornitoterapie – využití ptactva v rámci terapie
- (Kalinová, 2003).

U dalších zvířecích druhů, které se k zooterapii využívají, se již označení nepoužívá. Mohou jimi například být fretky, které se v minulosti používaly k chytání myši a králíků, později se staly domácími mazlíčky a dnes jsou používány jako koterapeuti.

Na různých léčebných farmách se používají k zooterapii kozy, které učí klienty samostatnosti (Nerandžič, 2006).

Přesnější dělení zvířecích druhů bez terapeutického pojmenování je takovéto:

- malá domácí zvířata – sem řadíme drobné savce, akvarijní rybičky, obojživelníky a plazy
- hospodářská zvířata – a to zejména ovce, prasata. Často bývá využito různých farem, kde jsou k dispozici různé druhy těchto zvířat, včetně psů, koní a koček a tím vzniká specifický směr nazývaný farmingtherapy.
- volně žijící zvířata
- exotická zvířata v zoo

(Kalinová, 2003).

2.3 Historie canisterapie

Autorem termínu canisterapie se v roce 1993 stala Jiřina Lacinová. Termín canisterapie se skládá ze dvou základních slov: *canis* (latinsky pes) a *terapie* (léčba, řeckého původu). Spojení obou slov řeckého původu „kynoterapie“ nebylo zvoleno z obavy možného obecně zavádějícího termínu. Termín původně pro tuzemské použití se rozšířil nejen v ČR, ale ujal se i v zahraničí (Velemínský, 2007).

Canisterapie se vyvinula na podkladě zkušeností prověřených staletími. Systematické využití psů v léčebných zařízeních ve Franské říši je zmiňováno již v 8. století n. l. (Nerandžič, 2006).

V Babylónii byly psům dávány k olizování rány, protože jejich slinám se přisuzovala léčivá moc. Ve starověku byli psi polohováni na postižená místa a toto příkládání sloužilo k léčbě revmatismu (Melichárková, 2006).

Obecně známé je využití záchranářských psů v klášteře sv. Bernarda ve Švýcarsku nebo nasazení psů k léčbě duševně nemocných v anglickém Yorku v 18. století. Zdejší mniši pečující o nemocné stavěli léčebný vliv psů na člověka na roveň modlitbám (Nerandžič, 2006).

První použití psů v nemocnicích v USA se podle dochovaných zpráv odehrálo v roce 1919. Tehdy se jednalo o terapeutické návštěvy psů zdejších pacientů (Galajdová, 1999).

Další léčebné použití psů bylo v USA dokumentováno v roce 1942 při rehabilitaci válečných veteránů. V 60. letech 20. století publikoval americký psychiatr Boris Levinson své zkušenosti s touto terapií u svých pacientů a v roce 1982 tentýž lékař stanovil poprvé zásady a metodiku. V současné době jsou v USA psí terapeuti běžně využíváni v nemocnicích, v domovech důchodců, v dětských domovech, v léčebnách, věznicích, ve školách a ve školkách (Nerandžič, 2006).

V Čechách canisterapie vznikla a jako samostatný obor v Brně roku 1993 (<http://www.ctasociace.cz>).

Zprvu se využívala jen ojediněle v Ústavu sociální péče Kociánka v Brně nebo při léčbě psychiatrických pacientů koncem 80. a začátkem 90. let v Psychiatrické léčebně v Bohnicích v Praze. Postupně vznikala občanská zájmová sdružení. Vrcholem

tohoto procesu bylo vytvoření zastřešující České canisterapeutické asociace, která byla založena v roce 2003. Prvním pokusem o vytvoření celostátní organizace bylo založení dnes již neexistující Canisterapeutické společnosti v roce 1997. Pojem asistenčního psa se dostal do všeobecného povědomí především v souvislosti s vybudováním zázemí pro odborný výcvik slepeckých psů. Zdravotní pojišťovny řadí tyto psy do kategorie Prostředky zdravotní techniky. I díky tomu se v roce 2004 podařilo přesvědčit hygienickou a veterinární službu v Praze, aby povolila vstup všech terapeutických psů a zvířat do zdravotnických zařízení (Nerandžič, 2006).

2.4 Typy canisterapie

Léčebné postupy canisterapie jsou důmyslně propracované a účinky natolik přesvědčivé a některé dokonce průkazné, že je uznává i řada lékařů. O tom, že se terapie pomocí psů u nás posunula o kus dál svědčí fakt, že v srpnu 2009 vyšel věstník Ministerstva zdravotnictví ČR, v němž je metodické doporučení pro zavedení dobrovolnického programu v nemocnicích v souladu s procesy řízení rizik a bezpečnosti pacientů (Růžička, 2010).

Na základě toho je důležité rozlišovat následující typy zooterapie a tedy i canisterapie:

- **Animal Assisted Activities** („AAA“ – aktivity za pomoci zvířat) – tyto aktivity poskytují příležitost pro motivační, výchovný, odpočinkový a terapeutický prospěch zaměřený na zvýšení kvality života klienta. Odehrávají se v různých terapeutických prostředích a jsou vedeny speciálně vyškoleným profesionálním odborníkem nebo dobrovolníkem za účasti speciálně vybraných zvířat (Galajdová, 1999).

Cíle terapie definuje zoterapeut ve spolupráci s osobami pečujícími o klienta. Jedná se například o přirozené zlepšování komunikace, pohyblivosti, motivace, odbourávání stresu, uzavřenosti nebo nečinnosti. Nejčastějšími klienty jsou klienti zařízení sociálních služeb – domovy pro seniory, pro osoby se zdravotním postižením a školských zařízení – dětské domovy, speciální školy (Velemínský, 2007).

Typ Animal Assisted Activities se dále dělí na pasivní AAA a

interaktivní AAA. Nejjednodušší formou pasivní AAA je umístění akvária s rybičkami nebo klece s ptákem do společenské místnosti ústavu nebo do čekárny u lékaře. Role zvířat je v tomto případě pasivní, protože se o ně klient nestará, ale přesto přinášejí pozitivní efekt již pouhou svou přítomností. Interaktivní typy AAA programů mohou být rezidentního (zvíře je v instituci neustále, pečují o něj klienti nebo personál) nebo návštěvního typu. Návštěvní programy pečlivě vybraných, povahově otestovaných a zdravých zvířat se odehrávají vždy na stejném místě, ve stejný čas a po omezenou dobu (Galajdová, 1999).

- **Animal Assisted Therapy** („AAT“ – terapie za pomoci zvířat) – jedná se o cílenou intervenci, při které je zvíře nedílnou součástí terapeutického procesu. Je poskytována a vedena zdravotnickým profesionálem se speciálními odbornými znalostmi (Galajdová, 1999).

Cíle definuje profesionál, který je obeznámen s cíli celkové léčby klienta. Cíle jsou individuálně stanoveny tak, aby podporovaly rozvoj konkrétních fyzických, sociálních, emociálních nebo kognitivních funkcí klienta. Nejčastějšími klienty jsou osoby s tělesným, mentálním nebo kombinovaným postižením, krátkodobě i dlouhodobě nemocní, lidé v rekonvalescenci, lidé kteří potřebují podpůrnou léčbu psychických nebo fyzických poruch, nemocí nebo stavů nepohody (Velemínský, 2007).

- **Animal Assisted Education** („AAE“ – vzdělávání za pomoci zvířat) – zde je uplatňován přirozený nebo cílený kontakt člověka a zvířete zaměřený na rozšíření nebo zlepšení výchovy, vzdělávání nebo sociálních dovedností klienta. Cíle definuje pedagogický personál ve spolupráci se zooterapeutem. Cíle jsou stanoveny buď pro skupinu studentů, anebo individuálně u klientů se specifickými poruchami učení, výchovnými problémy nebo jinými specifickými potřebami. Cílovou skupinou mohou být i studenti běžných škol, kde se výuka zaměřuje na vztahy lidí a zvířat, biologii, téma psí pomoci postiženým, motivaci k zodpovědnosti apod.
- **Animal Assisted Crisis Response** („AACR“ – krizová intervence za pomoci zvířat) – přirozený kontakt zvířete a člověka, který se ocitl v krizovém prostředí,

zaměřený na odbourávání stresu a celkové zlepšení psychického nebo fyzického stavu klienta. Náplň činnosti ovlivňuje momentální krizová situace – přírodní katastrofa, teroristický útok nebo kriminální čin. Cíle definuje sám zooterapeut případně ve spolupráci s dalším pracovníkem krizové intervence, a to zcela na základě aktuální potřeby klientů. Hlavním cílem je podpora procesu stabilizace situace. Nejčastějšími klienty jsou oběti katastrof nebo násilí a jejich rodinní příslušníci, osoby evakuované mimo domov a do velké míry také ostatní pracovníci záchranných týmů a dobrovolníci, pomáhající s odbouráváním škod (Velemínský, 2007).

3. Příprava a vhodnost psa na canisterapii

Canisterapie je relativně nová terapeutická metoda, která využívá psa jako nástroj v psychoterapeutickém procesu. Výhoda canisterapie je i ve finančních úsporách, neboť dochází k omezení spotřeby psychofarmak a léků proti bolesti u pacientů. Canisterapie nespočívá jen v docházení za klienty, ale má svá pevná pravidla a řád. Spočívá v pravidelnosti docházky canisterapeutického týmu za klientem a naprosté ovladatelnosti psa. Tudíž i přístup k psovi samotnému se vymyká zaběhnutým zvyklostem a požadavky na canisterapeutického psa jsou velmi odlišné od požadavků na psy při jiných typech práce. Příprava je nutná, protože pes používaný mezi nemocnými nebo handicapovanými lidmi musí mít základy slušného chování. Příprava však není klasické cvičiště, poslušnost, stopy a obrana, ani příprava loveckého psa, agility či jiný typ výcviku, i když je canisterapeutický pes může ovládat (Tichá, 2002).

Mylný je dojem, že je vhodný jakýkoli pes. Canisterapie je založena na vrozených povahových vlastnostech psa, stejně jako na jeho výchově a socializaci. Proto není možné, aby pes na canisterapii byl rekrutován ze psů, kteří jsou z důvodů povahových či zdravotních nevhodní například pro chov nebo jakýkoli druh výcviku nebo jiné činnosti (Velemínský, 2007).

Dle Sheldrake (2001) je vhodnost plemene také možné předpokládat na základě senzitivity jednotlivého plemene či skupiny plemen. Jako nejsenzitivnější ve svých průzkumech uvádí tyto skupiny psů:

- pracovní a pastevečtí psi – například severští tažní psi, kolie

- lovečtí a sportovní psi – například retrívři, španělé, setři nebo bladhoundi

Pokud se vhodnost psa na canisterapii zaměří přímo na realizaci praktické canisterapie, je při jejím provádění důležité respektovat sympatie a potřeby klientů v závislosti na odlišném exteriéru i velikost terapeutického psa, proto rozmanitost terapeutických psů je přínosem. Nejdůležitějším aspektem je úspěšné absolvování zkoušek canisterapeutických týmů a k tomu předcházející správná příprava, výchova a socializace (Velemínský, 2007).

4. Zkouška canisterapeutického psa

4.1 Požadavky na složení canisterapeutické zkoušky

Podmínkou používání psa pro canisterapii bývá jeho složení canisterapeutických zkoušek. Smyslem této zkoušky je zejména prověření vrozených povahových vlastností a ovladatelnosti psa. Pes, který úspěšně absolvuje tuto zkoušku prokazuje, že má vlohy být nápomocen při navazování kontaktu mezi lidmi, a to jak zdravými, tak tělesně postiženými a mentálně a psychicky narušenými osobami a pomáhat při jejich terapii. Pes musí být velice přátelský, mít potěšení z kontaktu s lidmi, vyrovnaný, důvěřivý, ovladatelný, trpělivý. Nepřípustný je jakýkoliv náznak agresivity, nervózní, velmi bázlivý nebo nedůvěřivý projev psa. Jakýkoliv náznak agresivity psa je důvodem k okamžitému odvolání psa ze zkoušky. Účelem zkoušky je navodit co nejrealnější podmínky. Proto je žádoucí, aby celá zkouška probíhala ve spolupráci se zdravotnickým zařízením, stacionářem, apod. za přítomnosti odborníků z řad terapeutů, lékařů apod. a tělesně postižených, mentálně a duševně narušených osob. Během celé zkoušky je kladen nejvyšší důraz na bezpečnost všech přítomných, zejména dětí a zdravotně postižených z řad dobrovolníků. Po celou dobu zkoušky se musí pomocníci vůči psu chovat ohleduplně a laskavě, v rámci navázání dobrého kontaktu mezi psem a pomocníky ho mohou pomocníci ve speciální části zkoušky odměňovat pomocí pamlsků. Psovod musí dosáhnout v den konání zkoušky věku nejméně 18 let.

4.2 Cviky prověřující psa při canisterapeutických zkouškách

- **Prohlídka psa (jako u veterináře)** – cílem cviku je prověřit, že se psem může manipulovat i cizí osoba. Pomocník osloví majitele i psa, převezme vodítko, vezme psa do náruče (u velkých plemen je možno použít dva pomocníky), postaví ho na stolek s neklouzavým povrchem, max. do výšky cca 1,10m, další pomocník/ci provádějí prohlídku zubů, uší, ohonu, otření tlapek. Při prohlídce pomocníci na psa klidně promlouvají, hladí ho a mohou mu podat i pamlssek. Poté psa sundají ze stolu a předají zpět majiteli. Celý tento cvik probíhá za přítomnosti psovoda, který je od psa cca 2 – 3 metry. Psovod smí psa povzbudit pouze hlasem. Nesplnění cviku je, pakliže pes projeví silnou bázlivost, nenechá se prohlédnout, projeví náznaky agresivity.

- **Reakce psa na rušivé vlivy a nečekané podněty** – smyslem cviku je prověření pevnosti nervů psa. Cvik se provádí pouze v přítomnosti psovoda. Rušivými vlivy a nečekanými podněty se rozumí padající předměty (klíče, plechovka, berle, hůl, apod.), cyklisté, gestikulující lidé, křičící děti, dětské hračky, apod. Hodnotí se po celou dobu zkoušky, provádí se v exteriéru i interiéru s tím, že jedno provedení je v interiéru, psovod psa odloží vleže nebo vsedě na vzdálenost cca 2m, odepne vodítko a stojí čelem ke psu a diskutuje s rozhodčím či další osobou. Po cca 10ti vteřinách prochází ve vzdálenosti 1m od psa pomocník, kterému při míjení psa upadne větší svazek klíčů, plechovka, apod. Psovod nesmí psa ovlivňovat. Pro splnění cviku není rozhodující, zda pes setrvá v poloze, ale jeho reakce na podnět. Pes by se měl chovat adekvátně k síle každého rušivého vlivu či nečekaného podnětu, tzn., že mírné uleknutí a následné uklidnění se nehodnotí jako chyba. Nesplnění cviku je neadekvátní a nezvladatelná reakce psa.

- **Chování psa ve skupině lidí** – cílem cviku je prověřit psa ve skupině více lidí. Psovod se psem na vodítku přichází ke dvěma stojícím osobám. Zde se zastaví, psa si posadí a začne s nimi rozhovor. Po krátké chvíli – cca 20 vteřin – přichází další dvě osoby, které se zastaví tak, aby pes byl uprostřed skupinky, a zapojí se do hovoru. Po další chvíli přichází další psovod se psem na vodítku a zastaví těsně u skupinky. Celá skupina setrvá v rozhovoru ještě cca 20 vteřin. Poté psovod se psem klidně odchází. Pes nemusí po celou dobu cviku sedět, ale musí zůstat u nohy psovoda. Psovod může psa

ovlivnit k setrvání u nohy dalším povel. Nesplnění cviku je napadání osob i druhého psa, výrazná bázlivost.

- **Aportování jiné osobě za asistence psovoda** – smyslem cviku je ochota ke spolupráci a komunikace psa s cizími lidmi. Jako aport se používá jakákoliv hračka psa. Psovod se psem na vodítku přichází k pomocníkovi, pes má možnost se krátce s pomocníkem seznámit – promluvení na psa, pohlazení. Je na zvážení psovoda, zda bude mít psa na vodítku či bez vodítka. Psovod může podat hračku pomocníkovi nebo ji odhodit sám na vzdálenost min. tří kroků. Pes vybíhá ihned pro aport, psovod i pomocník mohou psa povzbuzovat, psovod může psovi k podání aportu pomocníkovi pomoci i tahem vodítka, přidržením za obojek, ukázáním rukou a nasměrováním psa k pomocníkovi. Nehodnotí se zde aport jako takový – zda pes překusuje, hraje si s ním, atp., ale zájem psa o komunikaci a ochotu spolupráce s pomocníkem. Nesplnění cviku je nezájem psa o aport či komunikaci nebo rázné nucení psa ze strany psovoda.

- **Ponechání psa v místnosti s cizími osobami** – cílem cviku je prověřit, zda pes je schopen samostatné komunikace a spolupráce s dalšími lidmi. Psovod přivádí psa na vodítku ke dveřím místnosti, kde předá psa pomocníkovi, který psa odvede do místnosti a zavře dveře. V místnosti se nachází rozhodčí a max. čtyři další pomocníci, kteří na psa klidně promlouvají, hladí ho, jeden z nich psa pevně obejmě a drží cca 5 vteřin. Jeden z pomocníků vydá psovi povel lehni či sedni – pes by měl být ochoten povelu uposlechnout nebo se nechat mechanicky do dané polohy ovlivnit. Pomocníci se musí ke psu chovat šetrně a vlídně, jakékoliv násilí je zakázáno. Cvik trvá cca 3 minuty. Nesplnění cviku je nemožnost psa udržet v místnosti – pes chce utéct, škrábe na dveře, není schopen navázat kontakt.

- **Omezení pohybu** – provádí se během cviku e). Nesplnění cviku – přílišná bázlivost, pes ze sevření panicky utíká.

- **Podávání pamlsku a potravy psovi** – cílem cviku je, aby pes prokázal opatrnost při odebírání pamlsku z rukou pomocníků. Pomocník – může být i dítě, tělesně či duševně handicapovaný člověk podá psovi pamlssek. Psovod může pomocníkovi dát vlastní pamlsky pro případ, že pes je vybíravý. Při provádění cviku je pes na vodítku. Nesplnění cviku je hrubé, nešetrné odebírání pamlsku.

- **Chování psa mezi hrajícími si dětmi** – smyslem cviku je prověřit psa ve vztahu k dětem. Psovod se psem na vodítku přichází ke skupince dvou až šesti dětí a min. jedné dospělé osoby, seznámí skupinku se svým psem a zapojuje se se psem do dění ve skupině. Po zařazení psa do skupiny může psovod odepnout vodítko – je ponecháno na jeho vůli. Děti se chovají přirozeně, hlasitě se smějí a povídají si, hrají si s různými hračkami, na psa hovoří, hladí ho, zapojují psa do své hry, apod. Hodnotí se také komunikační schopnosti psovoda. Nesplnění cviku je bázlivost psa vůči projevu dětí, neochota setrvat mezi dětmi, naprostá neschopnost psovoda komunikovat se skupinou dětí.

- **Chování psa vůči ležící osobě** – smyslem cviku je navázání kontaktu s nemohoucí - ležící osobou – na lůžku, na zemi. Psovod se psem na vodítku přichází k ležící osobě. Psovod první musí navázat kontakt s ležící osobou, ujistit se, zdali se ležící osoba psa bojí, či se na psa těší a šetrným způsobem zprostředkovat kontakt mezi psem a ležící osobou. Ležící pomocník může psa hladit, odměňovat pamlskem, zatahat za chlupy, poplácat, položit mu ruku na oči, uši, nos, sahat mu na nohy a do tlamy – to vše musí provádět s citem vůči psovi. Nesplnění cviku je bázlivost psa vůči ležící osobě, neopatrné chování psa, neschopnost psovoda komunikovat s nemohoucí osobou.

- **Polohování** - cílem cviku je prověřit schopnost psa být nápomocen při fyzioterapii. Úlohou psa zde je, aby vlastním tělem a tělesnou teplotou napomáhal při prokrvení a prohřátí např. postižených končetin. Polohování je zaujmutí polohy psa a setrvání v této poloze po určitou dobu, na určeném místě s tím, že dochází k těsnému kontaktu mezi tělem psa a polohované osoby – pomocníka. Střední a velká plemena se používají pod nebo na postiženou část těla, vedle těla osoby (osobu ze obložit i více psy). Malá plemena se používají pouze na nebo vedle postižené části těla. Při přezkoušení lze mít psa na vodítku, psovod může psa ovlivňovat jak povely, tak mechanicky. Doba přezkoušení min. tři minuty. Nesplnění cviku je neochota psa setrvat v dané poloze, násilné nucení psa psovodem k setrvání.

- **Kontakt psa s tělesně postiženými** – vozíčkáři, osoba s berlemi, nevidomý se slepeckou holí, osoba s chodítkem, apod. – smyslem cviku je prověřit schopnost psa komunikovat s osobami, odkázanými na pomůcky, které jsou pro psa neobvyklé. Přezkoušení lze provádět v exteriéru i interiéru. Psovod přivádí psa na vodítku

k pomocníkovi (postižené osobě)-na vozíčku, o berlích, apod., pes má možnost se krátce s pomocníkem seznámit – promluvení na psa, pohlazení, pamlsek, poté psod se psem pomocníka doprovodí, např. ke dveřím, psod pomůže pomocníkovi v manipulaci s kompenzační pomůckou. Poté se rozloučí a psod se psem odchází. Nesplnění cviku je bázlivost psa vůči pomůckám či pomocníkům, výrazné překážení při manipulaci.

- **Kontakt psa s mentálně nebo psychicky narušenou osobou (osobami)** - tento cvik je jedním ze stěžejních bodů této zkoušky, neboť reakce psa na setkání s takto narušenou osobou mohou být zcela neadekvátní, a to jak ze strany psa, tak člověka. Při přezkušování je nutná přítomnost alespoň jednoho takového pomocníka, se kterým musí být vždy doprovod a, to buď člen jeho rodiny, nebo odborný dohled. Psod přichází se psem na vodítku. Psod první musí navázat kontakt s pomocníkem, ujistit se, zdali se psa bojí, či se na psa těší a šetrným způsobem zprostředkovat kontakt mezi psem a pomocníkem. Pomocník může psa hladit, odměňovat pamlsky, hračkou. Nesplnění cviku je bázlivá reakce psa, neschopnost navázání kontaktu, a to jak ze strany psa, tak ze strany psod (http://www.helppes.cz/download/zkusebni-rad-ap.doc?PHPSESSID=8e29428461416b384ad514296b4ed6d9).

5. Organizace v ČR zabývající se canisterapií

Pojem canisterapie byl poprvé použit v ČR, a to v roce 1993. V té době se v ČR začaly rozvíjet organizované aktivity se psy a vytvářet systémový přístup a metodika terapeutického využívání psů (Lacinová, 1998).

Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafík: občanské sdružení – vzniklo v lednu 2001 jako výcvikové canisterapeutické sdružení, které se zabývá výukou trenérů pro výcvik terapeutických psů, výcvikem canisterapeutických týmů a především praktikováním odborné canisterapie. Podnětem k založení sdružení se stala především potřeba zavedení profesionálně prováděné canisterapie v České Republice. Od roku 2008 je o.s. Hafík akreditovaným dobrovolnickým centrem a čerstvě od roku 2009 také členem klubu neziskových organizací ČR - informačního a vzdělávacího centra (www.canisterapie.org/index.php?categoryid=47).

Podané ruce, o. s. - sdružení Podané ruce, o.s. vzniklo v roce 2000 za účelem použití psů k fyzické, psychosomatické, psychické a sociální pohodě – canisterapie a aktivity se psem, podpory integrace handicapovaných lidí do společnosti a podpory využívání psů ke kompenzaci postižení lidí fyzicky, mentálně nebo sociálně handicapovaných (<http://www.canisterapie.info/o-nas/>).

Dobrovolnické centrum ve Fakultní nemocnici v Motole - od roku 2000 fungoval motolský dobrovolnický program na základě spolupráce nemocnice s obecně prospěšnou společností Klub Interaktivního domu (KID). V této době se dobrovolnické aktivity rychle rozšířily z původně jednoho pracoviště (Klinika dětské onkologie) na další dětská i dospělá pracoviště a tím byly položeny základy k vytvoření specializovaného Dobrovolnického centra uvnitř nemocnice (<http://www.dcmotol.cz/cs/o-dobrovolnictvi/vyvoj-a-organizace/>).

Canisterapeutické sdružení Jižní Morava - v roce 1999 byly složeny první canisterapeutické zkoušky v Brně - Líšni. Psovodi, kteří zkoušky složili však byli členy Canisterapeutické společnosti, která pracovala v Praze. Pro Moravu byl ustanoven koordinátor, který měl na starosti kontakty mezi Prahou a Moravou. Tato spolupráce se však po roce ukončila osamostatněním členů z Moravy. Vzhledem k územní rozloze bylo dohodnuto další rozdělení na dvě moravské sekce, a to na Canisterapeutické sdružení Jižní Morava a na sdružení pro severní Moravu pod názvem Podané ruce (http://www.canisterapie.mendelu.cz/cz/kdo_jsme).

6. Pes

6.1 Historie psa

„Psi ztělesňují naše pouto s rájem“ (Milan Kundera).

Pes domácí, latinsky *Canis Familiaris*, se dle systematiky živočichů zařazuje takto:

- Kmen strunatci
- Podkmen obratlovci
- Nadtřída čelistnatci

- Třída savci
- Podtřída živorodí
- Nadřád placentálové
- Řád šelmy
- Čeleď psovití

Pes je jediným domácím zvířetem člověka, které je nepředstavitelně proměnlivé. Malá čivava a obrovská tibetská doga, lysý naháč nebo chlupatý čínský bobtail, dlouhonohý chrt a křivonohý jezevčík, hladkosrstý pinč v elegantně napjaté kůži i šarpej se spoustou záhybů, psi všech velikostí, tvarů, barev i typů srsti nemají ve zvířecím světě konkurenci (Kholová, 1987).

Pouto mezi člověkem a psem existuje tisíce let. Dnešní domestikovaný pes se vyvinul z vlka, výjimku tvoří některá africká plemena psů. Vznik a vývoj psích plemen je spjat s kulturním a společenským vývojem člověka. Jejich povahové vlastnosti a vzhled byly přizpůsobeny činnostem, které tato zvířata vykonávala. V dnešní době, kdy pes plní především společenskou funkci společníka člověka, se klade velký důraz na jeho zevnějšek, který hrál dříve mnohem méně podstatnou roli (Verhoef-Verhallen, 2002).

O plemeni psa se dá hovořit teprve tehdy, je-li vytvořen plemenný standard. Ten je formulován nejen proto, aby se jednotlivá plemena od sebe odlišila, ale také z toho důvodu, aby mohlo docházet k hodnocení a srovnání kvalit jedinců daného plemene. Standard tvoří, a posléze může měnit, pouze země původu. Plemenný standard popisuje všechny požadavky, které jsou kladeny na ideálního jedince daného plemene. Standardy psů se dělí do těchto kategorií:

- I. - plemena ovčácká, pastevecká a honácká
- II. - pinčové, kníračí, plemena molossoidní a švýcarští salašničtí psi
- III. - teriéři
- IV. - jezevčáci
- V. - špicové a tzv. primitivní plemena
- VI. - honiči a barváři
- VII. - ohaři

VIII - slídiči, retrieveři a vodní psi

IX. - plemena společenská

X. - chrti

N - FCI neuznaná plemena

(<http://www.cmku.cz/index2.php?stranka=plemena>)

Spory o tom, zda byla dříve zdomestikována koza či pes, jsou čistě akademického rázu. V typicky pastevních oblastech drží prvenství koza a ovce, v oblastech hlubokých lesů plných lovné zvěře pes (Sehnerová, 2001).

Nejpravděpodobnějším důvodem pro domestikaci psa je tedy uváděn prospěch, který plynul lidem ze spolupráce se psy při lovu (Ruusila a Personen, 2004).

Jako první s domestikací psa začal Homo sapiens sapiens někdy před 40 000 lety v Evropě. Tento člověk dnešního typu dovedl vyrábět z kamene, dřeva a kostí důmyslné trvalejší přístřešky a tudíž měl předpoklady k ochočování zvířat. Pes nesporně obýval i oba kontinenty Ameriky spolu s člověkem od Aljašky až po Ohňovou zemi. I její obyvatelé měli psy, už když se s nimi setkali první Evropané. V Americe se zachovala svérázná plemena, která ke svému vývoji potřebovala dlouho dobu – čivava, naháči a další. O amerických psech jsme skoro lépe informováni než o psech Starého světa – kromě vyobrazení a hliněných sošek se zachovaly i četné psí mumie se všemi plemennými znaky. Důkazem domestikace psů člověkem z mladšího paleolitu je nález z ukrajinské Meziny. Zde byly zoologem Pidopličkem nalezeny ostatky mohutného psa, na němž byly patrné typické znaky domestikace – zkrácení čelistí, zejména horní, a rozšíření čela (Kholová, 1987).

V dějinách lidstva se úloha psa neustále měnila a vyvíjela. Některé z jeho dřívějších rolí zanikly nebo zanikají a postupně se jeho největším úkolem stala role společníka člověka (Fogle, 2004).

Tento vývoj a postavení psa lze popsat na základě jednotlivých historických etap v dějinách lidstva.

Staří Egypťané uctívali psa jako strážce podsvětí. Na různých místech Egypta byly dokonce nalezeny hřbitovy posvátných psů, jejichž kultury byly uctívány (Pavlovičová, 2003).

Postavení psa se výrazně změnilo ve středověku a bylo silně ovlivněno náboženstvím. V jeho rané etapě je pes brán jako součást života a vyskytuje se na tvrzích feudální šlechty, stejně tak v chalupách rolníků. Se silícím vlivem církve dochází ke změně náhledu na psa a ten byl prohlášen za tvora bez duše. Prostý člověk mohl chovat zvířata, tedy i psa, pouze jako tvory užitkové a byla stanovena maximální povolená výška chovaného psa a při jejím překročení byl pes odveden hajným. V pozdější fázi středověku, v dobách inkvizice, bylo vlastnictví neužitečného psa nebo kočky důvodem k nařčení z čarodějnictví (Galajdová, 1999).

Racionální osvícené myšlení Evropy konce 18. a 19. století a oslabení vlivu církve s sebou přineslo i změnu náhledu na vlastnictví domácích zvířat. Velkým úkolům se psům v novověku dostává ve válkách. V armádě Napoleona Bonaparte vyhledávají raněné vojáky, aby jim mohla být včas poskytnuta pomoc. Po první světové válce se v Německu rozmáhá výcvik psů pro vojáky, kteří přišli v bojích o zrak, ve Francii a dalších evropských zemích byli psi používáni při rehabilitaci zraněných. Tyto zkušenosti inspirovaly Spojené státy k podobnému zapojení psů do rehabilitace válečných letců v době druhé světové války a USA se staly vedoucí autoritou ve výzkumu i praktickém používání terapie pomocí psů (Galajdová, 1999).

V dnešní době se psi podílejí na vyhledávání min v oblastech s válečným konfliktem. Nejvýznamnější organizací v této oblasti je v současné době Mine Detection Dog Center (MDC) působící v rámci UN Mine Action Program for Afghanistan. Výcvik štěňat začíná v jejich 8 týdnech a trvá zpravidla 16-18 měsíců. Základní metodou je rozvíjení zájmu o aport již od útlého věku a systematické zvyšování smyslových schopností k vyhledávání předmětů ukrytých v zemi a postupně výbušnin. Velmi důležitá je i systematická a koordinovaná práce v nebezpečném terénu. Vycvičený pes je schopen v měkkém, písčitém nebo travnatém terénu detekovat miny v hloubce 30 centimetrů se stoprocentní jistotou, v tvrdém terénu nebo ve větší hloubce uložení je účinnost a jistota psa nižší (Martinec, 2002).

6.2 Chování psa

6.2.1 Etologie

Etologie neboli biologie chování živočichů je poměrně mladý obor biologických věd, jehož základy byly položeny koncem první poloviny 20. století. Etologie dokazuje, že všichni živočichové mají dědičně fixované projevy, které se označují jako instinkty a ty zajišťují všechny potřebné schopnosti organismu k životu v jeho přirozeném prostředí. Umožňují poznání vhodné sexuální partnerky, zajišťují námluvy, péči o potomstvo, lov a sběr vhodné potravy, ochranu před nepřítelem a řadu dalších funkcí (Velemínský, 2007).

6.2.2 Sociální chování psů

Chování dospělého psa společně ovlivňují vrozené vlohy a faktory prostředí. Obojí, jak vlohy, tak i vliv prostředí, je stejně rozhodující. Pes je učenlivý a k okolnímu prostředí vnímavý tvor a v mnohém je odkázaný na sbírání zkušeností. Aby se naučil aktivně shromažďovat zkušenosti, potřebuje podnět (Trumler, 1982).

Volně žijící psi v okolí měst většinou vytvářejí stabilní skupiny. Ve smečkách psů je podobně jako u vlků ustanoveno hodnostní pořadí, tj. dominační hierarchie, a to zvláště pro psy a zvláště pro feny. Samci mají obecně dominantní postavení nad samicemi. Toto uspořádání se může měnit během roku, např. v době kojení jsou feny agresivnější a psi-samci se jim obvykle podřizují. Štěňata mají nejnižší postavení, jsou podřízena dospělým psům i fenám. V rámci smečky je většina interakcí přátelských a vážné konflikty se vyskytují pouze při setkání s cizími zvířaty. Psi jsou teritoriální zvířata a mezi jednotlivými smečkami panuje většinou velká nevráživost. Setkání dvou skupin mívá obvykle agresivní průběh. K zamezení zbytečných střetů si každá smečka vyznačuje hranice svého teritoria močí, výkaly a následným hrabáním (Pal, 1998).

Psi zvedají při značkování nohu, štěňata a feny značí v podřepu. U fen se objevují navíc pozice „ve stojce“ a někdy při značkování v podřepu také zvedají zadní nohu nebo vyhrbí hřbet (Wirant a McGuire, 2004).

Nepřátelské chování ve smečkách psů je omezeno na minimum, většina konfliktů je řešena ritualizovanými výhružkami, hlavně vrčením a ceněním zubů. Nicméně většina komunikace mezi členy smečky se obejde bez těchto přímých projevů (Pal a kol. 1998).

6.2.3 Komunikace psů

Dorozumívání mezi jednotlivci jednoho sociální zvířecího druhu, mechanismus, který zajišťuje smysluplnou spolupráci jednotlivých tvorů v nadřazeném celku tlupy nebo smečky, je zcela jiné povahy než řeč slov, jíž přísluší tyto životně důležité výkony u lidí (Lorenz, 1983).

Univerzální jazykový kód psů můžeme nazvat evolučním esperantem, protože zahrnuje velký počet zvukových projevů, které obecně slouží ke komunikaci. Na jejich vytváření měl vliv pouze evoluční tlak, který zajistil přetrvání zvuků pro psy typické. Evoluční esperanto způsobuje, že nejen všechna psí plemena rozumí hlasovým signálům ostatních psů, ale také jiný druh, včetně člověka, může pochopit význam značné části těchto signálů. V evolučním esperantu psů mají základní pravidla dorozumívání tři rozměry: výšku zvuku, jeho trvání a frekvenci nebo opakování. Význam se mění podle výšky zvuku. Při vrčení, štěkání a ostatních hlasových projevech znamenají hluboké zvuky, jako například vrčení, obvykle hrozbu, zuřivost nebo varování před útokem. Naproti tomu vysoké tóny mají opačný význam a zpravidla znamenají výzvu k bližšímu kontaktu (Coren, 2001).

Většina projevů agresivity je u psů ritualizována, to znamená, že se vyskytuje jen v náznacích. Do této kategorie patří i tzv. imponování, které je demonstrací síly a vyskytuje se nejčastěji při setkání stejně silných jedinců, kteří si nejsou jisti svou pozicí. Komunikačními signály je, že psi zaujmají postavení se vztyčenýma ušima a ocasem, napjatýma nohama, pomalu vrtí ocasem a pohled je upřený mimo protivníka (Mikulica, 2004).

Veškerá komunikace psů není však pouze o vrčení, ale z verbálních projevů je nutné sem zahrnout také štěkání, vytí, skolení, kňučení, kničení, fňukání, ječení,

supění a vzdechy. Z neverbálních projevů je to pak mimika obličeje, postavení uší, stav uší a ocasu (Coren, 2001).

Mimika u psů však byla domestikací a vytvářením rozličných plemen mnohdy velmi razantně potlačena. Výrazy tváře psů vycházejí především z oblastí kolem tlamy a to z toho důvodu, že volní nervová kontrola psů je rozvinuta pouze kolem tlamy (Kvasnica, 2010).

Naproti tomu i psi citlivě reagují na lidskou verbální i neverbální komunikaci a jsou schopni využít tyto signály při řešení různých úkolů (Miklósi a Soproni, 2004).

6.2.4 Poruchy chování a agresivita psů

Za nekorektní chování psů je zodpovědný člověk, který také bývá ve většině případů jeho příčinou (Tichá, 2002).

Typy poruch chování jsou:

- dominantní agresivita
- agresivita vůči členům domácnosti pramenící ze strachu
- agresivita vůči malým dětem
- agresivní hra vůči členům domácnosti
- přenesená agresivita
- agresivita mezi dvěma psy v jedné domácnosti
- agresivita vůči ostatním psům
- agresivita vůči cizím lidem
- problémy ze strachu
- separační úzkost

(<http://www.aavet.cz/main.php?page=clanek&id=17>).

Agresivní chování psů tvoří značnou část problémů spojených s chovem psů v lidské společnosti. Z analýzy případů, kdy pes pokousal člověka, vyplývá, že většina útočících psů byla starší, měla menší hmotnost a ve srovnání s ostatními psy reagovala bázlivě na nové podněty. Ve třech čtvrtinách případů šlo o agresivitu spojenou s dominačním chováním. Bázlivost, impulsivnost a v neposlední řadě nevyjasněný

dominační vztah s člověkem, jsou nejrizikovějšími faktory podmiňujícími agresivní chování psů vůči lidem (Guy a kol., 2001).

Podle průzkumu Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích bylo z 583 žáků základních škol 37,6% pokousáno psem, přičemž 41,6% mělo tu zkušenost s vlastním psem a 58,4% se psem cizím. Jako důvody děti uvedly prudký pohyb, narušení teritoria, provokování zvířete, trestání psa a ve velké většině případů důvod neznaly (Eisertová, Chlapčíková, 2009).

Agresivita mezi psy může mít různé důvody. Usmrtí-li fena cizí štěňata, jedná se o normální chování a nemá s agresivitou co dělat. Avšak pes, který usmrtí štěňata, je agresivní. Pes pozná své potomky teprve druhý den po porodu, dříve ho k nim fena nepustí. Příčinou je, že se fena nejdříve musí vyrovnat se záležitostmi porodu a předčasné objevení se psa by ji rušilo (Trumler, 1982).

Chování psů vůči fenám je zakódované v jejich nervové soustavě. Žádný normální pes nekousne samičího jedince svého druhu, fena je bezpodmínečně tabu a může si vůči samci dovolit cokoli – dokonce i kousnout. Samec nemá k dispozici žádná jiná protiopatření než se tvářit pokorně a nedochází z jeho strany k agresivnímu chování (Lorenz, 1997).

V případě léčby agresivního chování psů je doporučeno používat obojek nazývaný Gentle Leader, který je soustavou dvou smyček. Ta spodní objímá krk psa a horní je umístěna přes nosní hřbet těsně před očima. Toto místo vyhledává u matka fena, pokud chce trestat svoje štěňata. K tomu se navíc doporučuje dodržování následujících zásad:

- vyhnout se každé konfrontaci
- netrestat psa
- nedovolovat psovi používat nábytek, např. postel nebo křeslo
- nesahat na psa
- změnit režim krmení – nová miska, nové místo, nový čas
- působit na psa formou povel – odpověď – odměna
- využívat přenosné klece
- výcvik poslušnosti bez trestů

(Tichá, 2002).

6.3 Socializace psa

Socializací psa se rozumí osvojení a postupné rozvíjení základních forem chování, které umožní bezproblémové začlenění psa do psí i lidské společnosti (<http://www.muj-pes.cz/vychova-a-vycvik/socializace-316.html>).

Správná socializace není jen o setkávání se psa s lidmi, ale také o získávání nových zkušeností, jako je jízda ve voze, kartáčování srsti, poslouchání televize nebo procházení davem. Čím více má štěně zkušeností a čím více jsou tyto zkušenosti pozitivnější, tím méně traumatizující je pro něho setkávání se s novými věcmi (Andrewsová, 2004).

Domestikací psa došlo k prodloužení sociální periody ve vývoji mláďat. Je to období rychlého rozvoje různých typů sociálního chování, zhruba od tří týdnů do tří měsíců věku ve vývoji štěněte. Je to doba, kdy se pes učí základy veškerého sociálního chování (Velemínský, 2007).

V tomto období se pes učí také komunikovat s člověkem a vytvářejí se základy pozdějšího vztahu. Štěně se naučí vnímat jako sociálního partnera i člověka a zvyká si snáze na nového majitele než v pozdějším věku (Trumler, 1982).

Ve 4. - 7. týdnu života probíhá první socializační fáze, takzvané vtiskávání, které se odehrává u chovatele. Tento proces je pro budoucí život štěněte velmi důležitý. Po 4. týdnu prochází štěně rychlým rozvojem. Zjišťuje, k jakému druhu patří, jaké místo zaujímá mezi štěňaty. Učí se, pomocí jakého chování se prosadit a jakým chováním docílí, že dosáhne autority. Přiřazuje si člověka mezi důvěrně známé živočichy či členy smečky (<http://www.muj-pes.cz/vychova-a-vycvik/socializace-316.html>).

Období socializace psa v té nejintenzivnější formě by mělo probíhat v období mezi 7 – 12 týdny jeho věku, nejpozději však do 16 týdnů. Jde o období, které ve velké míře ovlivní chování daného jedince v jeho následujícím životě a zdůrazní jeho osobnost. Se socializací psa se samozřejmě může začít i později. Čím později se však se socializací psa začne, tím je proces náročnější a zdlouhavější a obvykle se nedosáhne chtěného výsledku. Pes, který neprošel správnou socializací, nepřiměřeně a nevhodně reaguje na běžné situace. Trpí tím jak jeho nervová soustava – on sám, tak jeho majitel a

okolí. Nevhodnou reakcí může být jak nepřiměřená bázlivost z čehokoli s čím se pes setká, tak i agresivní chování, které většinou pramení ze skrytého strachu. Agresivita dominantního jedince je v určitých bodech odlišná a dá se od agresivity ze strachu rozeznat. Pes, který neví jak na danou (probíhající) situaci zareagovat, reaguje zrakově (kousáním) nebo pudově (útekem). Takový pes je pak nebezpečný sám sobě (při útěku ze strachu se může ztratit nebo jej může srazit auto apod.) i svému okolí (<http://www.vycvik-vychova-psu.cz/vycvik-vychova-psa-socializace.html>).

7. Cíl práce

Canisterapie je jednou z nejrozšířenějších metod léčebného působení zvířat na člověka. Jedná se o podpůrnou formu psychoterapie, která je založena výhradně na kontaktu člověka se psem a vzájemné pozitivní interakci.

Zpracování literárního přehledu o canisterapii, její historii, typech canisterapeutických organizací zabývajících se canisterapií a taktéž o historii psa, jeho etologii a socializaci vede k cíli bakalářské práce.

Cílem bakalářské práce je zjištění vlivu canisterapie na psychiku psa používaného na terapeutická sezení v nemocničním zařízení a zároveň zjištění, jaký vliv má canisterapeutické sezení na množství přijaté potravy psem a na následnou únavu psa a jak ovlivňuje následnou únavu psa forma canisterapeutického sezení, počet klientů a délka trvání canisterapie.

8. Materiál a metodika

Sledování probíhalo od února 2010 do února 2011 v Dobrovolnickém centru ve Fakultní nemocnici v Motole, které zajišťuje přípravu, evidenci a vzdělávání dobrovolníků na canisterapii, organizaci canisterapeutických akcí v nemocnici, přípravu a koordinaci projektů, finanční zdroje a pomůcky na dobrovolnické aktivity. Canisterapie probíhala v nemocničních prostorech a to na dětském oddělení ušní, nosní, krční a dětské neurologii.

Sledovaný pes byl rasy čivava, pohlaví pes, váhy 4,9 kg, výšky v kohoutku 27 cm a věku 3 let. Pes byl po celou dobu krměn konzervovaným krmivem Adult s kuřecím masem a karotkou v želé značky Pedigree. Krmivo mělo garantovaný obsah bílkovin 7%, olejů a tuků 5,5 %, popela 2,5 %, vlákniny 0,3 % a vitamínu E 50 mg/kg. Před podáním psovi bylo krmivo zváženo. Po deseti minutách příjmu potravy byla miska psovi odebrána a případné zbylé krmivo bylo také zváženo.

Sledován byl vliv canisterapie na psa:

- změna v příjmu množství potravy
- únava psa po canisterapii:
 - bez známky únavy – 1
 - mírně unavený – 2
 - středně unavený - 3
 - velmi unavený – 4

Ukazatele byly zpracovány a statisticky vyhodnoceny v programu Excel XP professional v závislosti na délce trvání jednotlivých canisterapeutických návštěv, věkové struktuře klientů, počtu klientů a formě canisterapie.

Byly využity následující formy práce canisterapeutického psa:

- aportování (A): pes klientům aportuje určené předměty
- polohování (P): přikládání psa k částem těla fyzicky nepohyblivých klientů
- hlazení (H): klienti si hladí psa, čímž se rozvíjí jejich jemná motorika
- výklad o psovi (V): canisterapeut dává klientům výklad o daném psovi, jeho návycích, o jeho péči a o zacházení se psem během canisterapie

- hledání předmětů (HP): klienti schovávají psovi určené předměty a úkolem psa je jejich nalezení v co nejkratším časovém intervalu
- výcvik psa (VP): klienti si osvojují základní principy výcviku psa a za asistence canisterapeuta psovi dávají základní pokyny

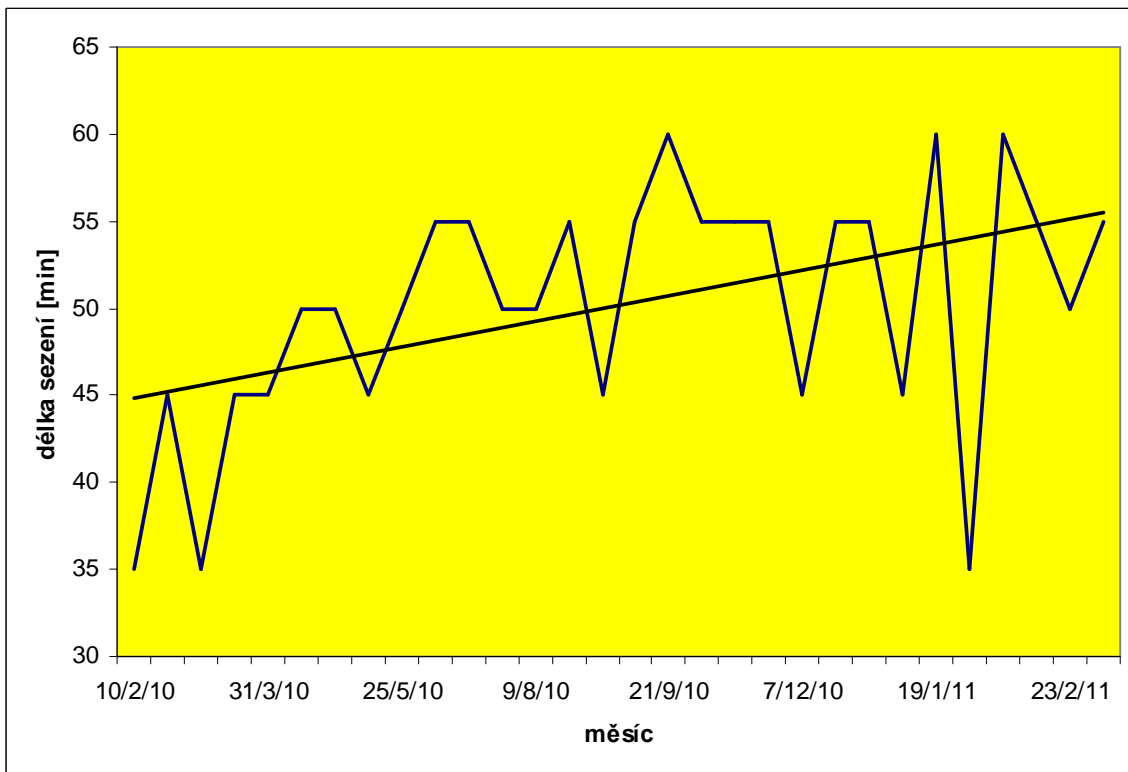
9. Výsledky a diskuze

V práci jsme se zaměřili na pozorování vlivu canisterapie na psa, a to v závislosti na počtu klientů, frekvenci docházení na oddělení, délce jednotlivých canisterapeutických sezení, využití jednotlivých aktivit práce se psem a typu oddělení, kde byla canisterapie prováděna.

Kalinová (2006) uvádí, že canisterapie probíhá v pravidelných intervalech na předem sjednaném místě. Návštěvy se uskutečňují jednou týdně nebo jednou za dva týdny, protože pes nesmí být přetěžován a délka sezení je maximálně jedna hodina. Tohoto tvrzení jsme se drželi při vykonávání canisterapeutické praxe v Dobrovolnickém centru fakultní nemocnice v Motole. Sezení bylo vždy předem domluveno s koordinátorkou canisterapie a uskutečnilo se buď na dětském neurologickém oddělení nebo dětském ORL.

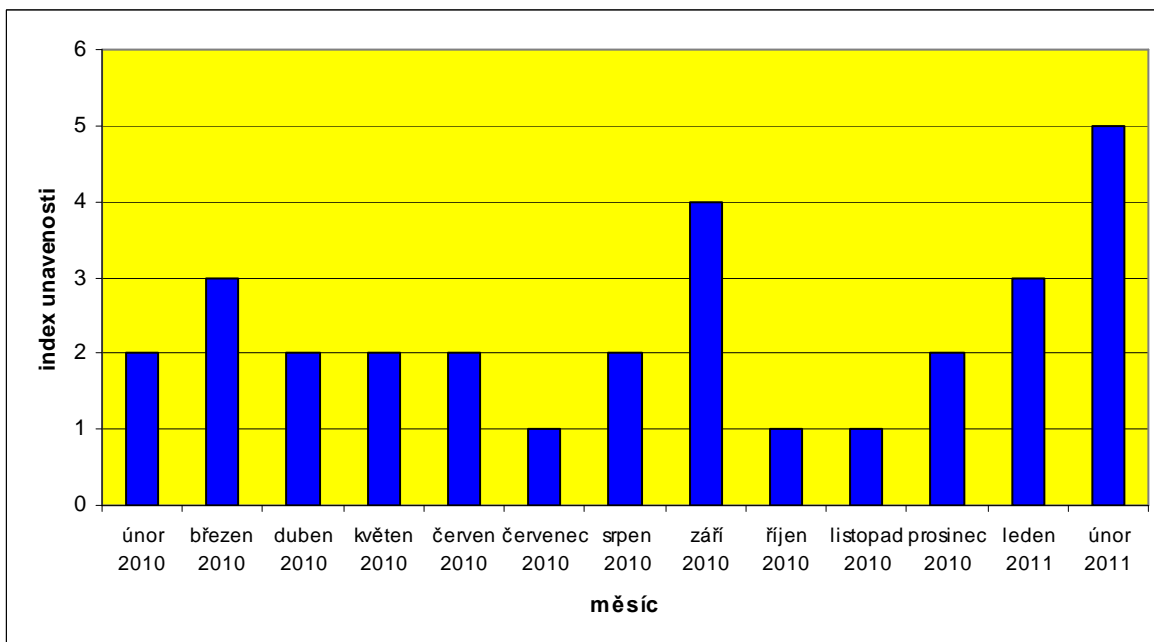
Z grafu č. 1 je zřetelné, že délka sezení se držela doporučení Kalinové a probíhala v délce maximálně jedné hodiny. Počáteční délka okolo půl hodiny se postupně zvyšovala, a to v důsledku přivykání psa na canisterapii. Občasné výkyvy v délce trvání canisterapie, jako kratší trvání sezení, byly zapříčiněny buď upadajícím zájmem dětí o psa nebo pozorováním únavy psa a tudíž následovalo okamžité ukončení sezení. Ukončení sezení z důvodu pozorování únavy psa je v souladu s tvrzením Tvrdé (2008), že je nezbytně nutné, aby canisterapeut byl zároveň velmi dobrým znalcem psího chování – zejména signálů značících nepohodu, nejistotu a pokus o uklidnění stavu, a to v rámci prevence vzniku úzkosti a stresu terapeutického psa.

Graf č. 1: Délka jednotlivých canisterapeutických sezení v průběhu sledovaného období



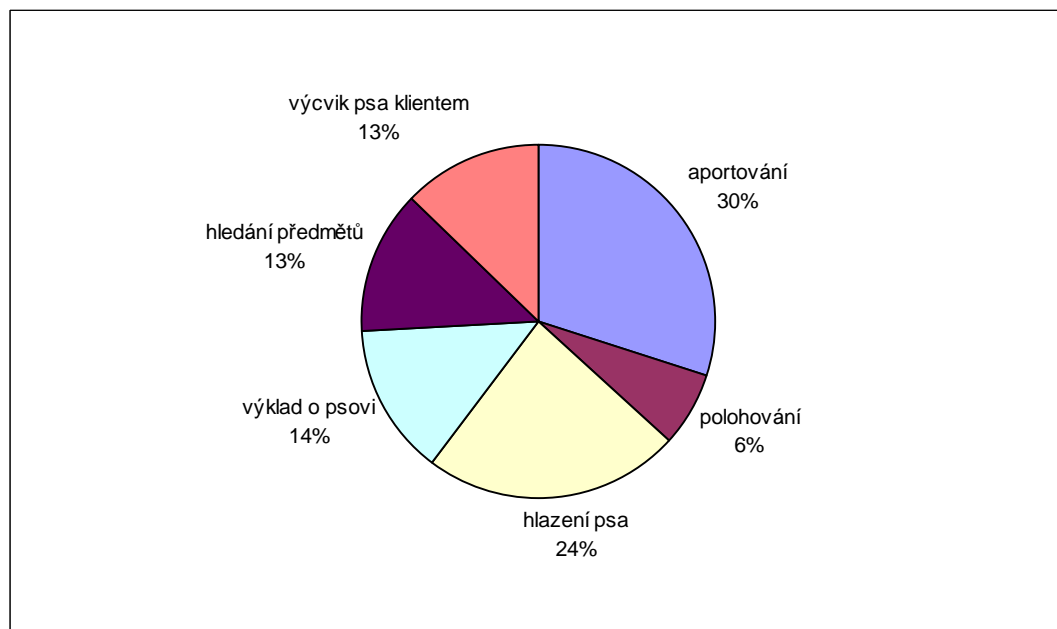
Graf č. 2 znázorňuje frekvenci využití canisterapeutického psa v průběhu jednoho sledovaného roku. Počet návštěv během jednotlivých měsíců závisel na několika faktorech. Jedním z nejdůležitějších byla obsazenost navštěvovaného oddělení jiným canisterapeutickým psem. Další okolností, která četnost ovlivňovala, byl fakt, že na doporučení Kalinové (2006) by se canisterapie měla praktikovat jedenkrát týdně nebo jedenkrát za dva týdny. Častější návštěvnost v únoru 2011 byla z důvodu, že v tomto období se uskutečnily během 4 dnů po sobě jdoucích 4 experimentální canisterapeutická sezení a byl pozorováno, jaký vliv má toto zintenzivnění práce na psa.

Graf č. 2: Frekvence využití canisterapeutického psa v průběhu sledovaného období



Graf č. 3 procenticky znázorňuje, jaké formy práce se psem byly při canisterapii využity. Nejvíce, 30 % je zastoupeno aportování, kdy pes aportuje klientům určené předměty. Při canisterapeutickém sezení se jednalo o nejjednodušší formu zaujetí dětí, ale i psa, proto byla využívána na každém sezení. Další formy byly využity v závislosti na zájmu dětí, časovém fondu sezení, ale i ochotě psa na určité formě v daný čas pracovat. Nejméně využívané, pouze 6 %, polohování bylo praktikováno pouze na dětském neurologickém oddělení. Vzhledem k velikosti psa není možné provádět např. polohování na podložkách na zemi, ale pes byl přikládán k pacientům, kteří byli na invalidním vozíku a měli zhoršenou tělesnou pohyblivost. Pacienti se snažili psa hladit a procvičovat si tak jemnou motoriku.

Graf č. 3: Procentické zastoupení využití jednotlivých forem práce se psem při canisterapii



Jak uvádí Velemínský (2007), nemocniční interiéry skýtají sobě vlastní formu možných stresových situací pro psa i pro tým. Na základě tohoto faktu jsme se snažili vykonávat canisterapeutické sezení na oddělení, které bylo méně stresující jak pro psa, tak i pro terapeuta.

Tabulka č. 1 ukazuje základní statistické údaje ke struktuře klientů na oddělení neurologie a oddělení ORL. Celkový počet klientů 17 na oddělení neurologie a 157 klientů na oddělení ORL ukazuje, že canisterapeutické sezení probíhalo ve větší míře na oddělení ORL. Pro tento fakt byla nejvíce brána na zřetel unavenost psa, kterou v závislosti na oddělení zobrazuje tabulka č. 2. Je patrné, že po návštěvě dětské neurologie byl pes značně unavenější, než po canisterapeutickém sezení na dětském ORL. Tento jev byl zapříčiněn tím, že děti z ORL byly v hospitalizovány s méně závažnějšími onemocněními než děti z neurologie. Pacienti z ORL byli tudíž energičtější, nebyli handicapovaní například invalidním vozíkem, sami se psem pracovali, vyhledávali jeho přítomnost, projevovali radost z jeho přítomnosti a atmosféra na oddělení byla uvolněnější a méně skličující.

Tabulka č. 1: Počty klientů dle oddělení

Počet klientů	Oddělení neurologie	Oddělení ORL
Celkový počet	17	157
Průměrný počet klientů za sezení	4,25	6,03
Směrodatná odchylka	0,829	1,556
Variační koeficient v %	19,5	25,8
Minimum	3	2
Maximum	5	9

Tabulka č. 2: Index unavenosti psa v závislosti na nemocničním oddělení

Nemocniční oddělení	Průměrná unavenost psa
Dětské ORL	1,88
Dětská neurologie	2,75

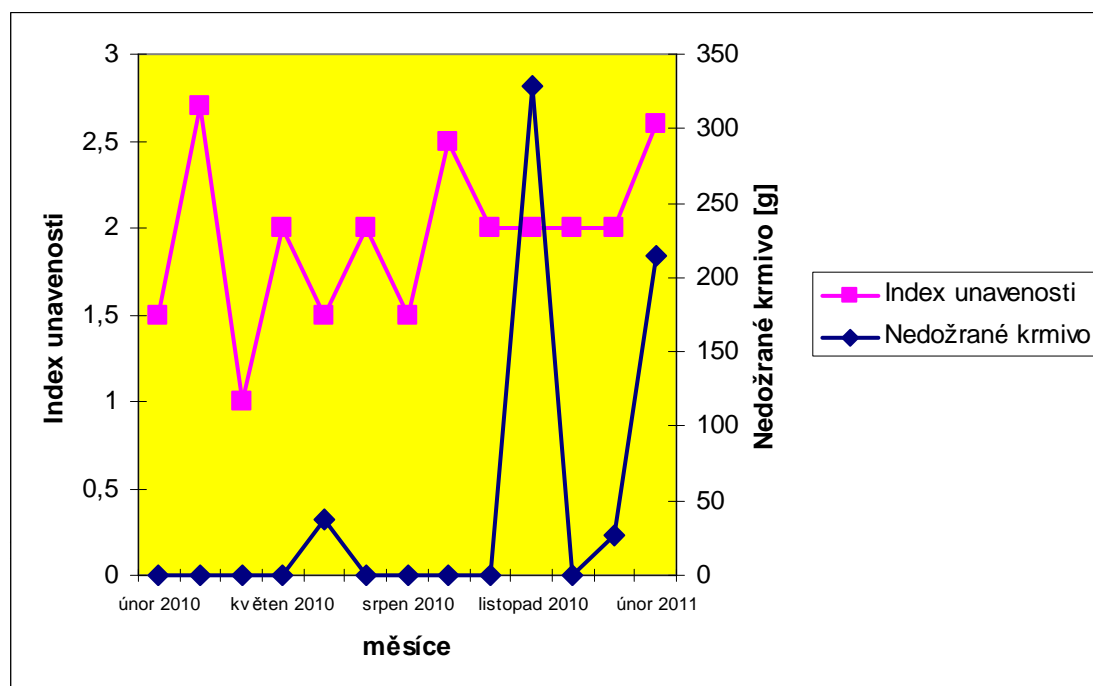
Dále byl sledován vliv jednotlivých ukazatelů na unavenost psa (tabulka č. 3), stanovením korelačních koeficientů. Z korelačního koeficientu ($r_{xy}=0,06$) mezi unaveností a délkou sezení vyplývá, že celková délka sezení neměla na únavu psa vliv. Tento jev byl způsoben tím, že nebyla překročena doporučená délka canisterapeutického sezení. Dalším důvodem je, že pes, se kterým byla canisterapie vykonávána, je velmi energický a temperamentní a ze sezení s klienty projevoval vždy nadšení. Z korelačního koeficientu mezi unaveností a počtem klientů ($r_{xy}=-0,32$), je patrné, že počet klientů měl na unavenost psa nízký záporný vliv. Jak udává tabulka č. 1 níže, průměrný počet klientů na dětském oddělení neurologie byl 4,25 a na dětském oddělení ORL 6,03, což je optimální množství na vykonávání canisterapeutického sezení. Např. Kuba (cit. Loučka, 2008) pracuje ve své canisterapeutické praxi se skupinami po 6 až 10 klientech. Korelační koeficient ($r_{xy}=0,35$) z posledního korelačního vztahu unavenosti a nedožraného krmiva z tabulky č. 3 ukazuje, že unavenost měla nízký vliv na množství nedožraného krmiva.

Tabulka č. 3: Vliv jednotlivých sledovaných ukazatelů na unavenost psa

Ukazatel	r_{xy}
Unavenost - délka sezení	0,06
Unavenost - počet klientů	-0,32
Unavenost - nedožrané krmivo	0,35

To je patrné také z grafu č. 4. Pokud byla únava psa dle indexu unavenosti na stupnici od 1 do 1,5, bylo výjimkou, že nebyla sežrána celá dávka krmiva. U indexu 2 a výše se množství nedožraného krmiva začalo zvyšovat.

Graf č. 4: Unavenost / nedožrané krmivo v průběhu sledování



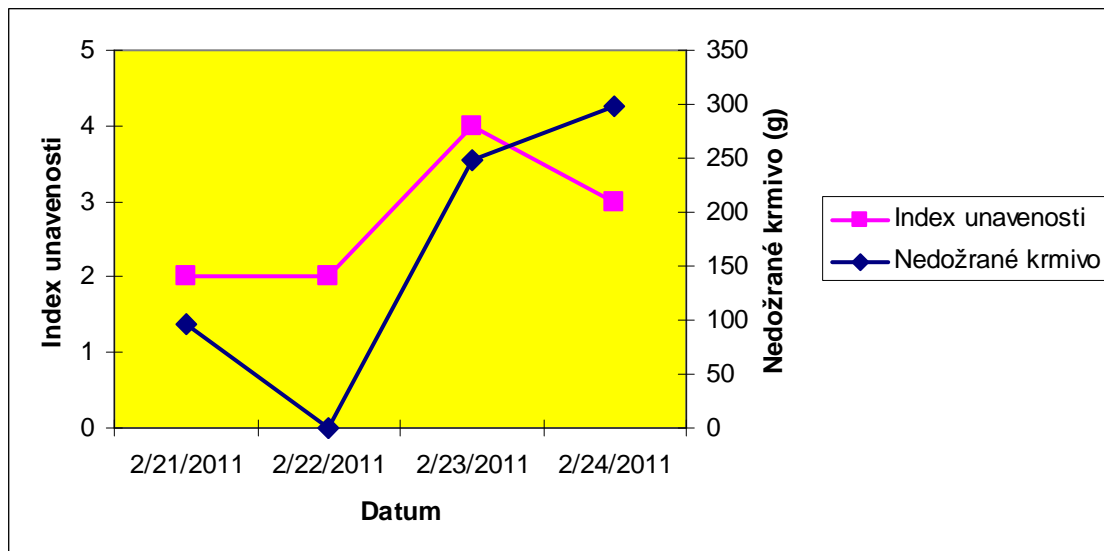
Vztah mezi počtem klientů, dobou sezení a unaveností psa byl navíc ověřen F-testem (tabulka č. 5). Bylo zjištěno, že ani počet klientů při sezení ani doba sezení neměly statisticky významný vliv na následnou unavenost psa.

Tabulka č. 5: Vliv počtu klientů a doby sezení na unavenost psa

Ukazatel		n	x	F-test
Počet klientů	2	1	2	1,654
	3	1	4	
	4	4	2,25	
	5	7	2,14	
	6	7	1,86	
	7	5	1,4	
	8	4	2,25	
Doba trvání (v minutách)	9	1	1	0,067
	35	3	2	
	45	7	1,86	
	50	6	2	
	55	11	2,09	
	60	2	2	
	65	1	2	

V únoru 2011 byl proveden pokus, který měl ověřit, zda vyšší frekvence canisterapeutických sezení ovlivní negativně únavu psa po práci s klienty. Bylo sledováno, jak je na sobě závislá četnost sezení, únava a chuť psa k žrádлу. Graf č. 5 znázorňuje, že k setkání s klienty pes docházel ve 4 po sobě jdoucích dnech. První den pokusu byl index unavenosti 2 a nedožrané krmivo 22 % denní dávky. Následující den byla psem sežrána celá krmná dávka a index unavenosti byl opět 2. Třetí den pokusu se na psovi začaly projevovat již známky únavy. Nedožrané krmivo bylo 52 % denní dávky. Index unavenosti byl 4, což je nejvíce ze všech pozorovaných dní. Je tedy patrné, že třetí den byl pro psa nejnáročnější. Poslední den již index unavenosti klesl na 3, avšak množství nedožraného krmiva se zvýšilo až na 70 % denní dávky. Tyto hodnoty jsou více než alarmující. Pokles index unavenosti byl pravděpodobně zapříčiněn tím, že pes si čtvrtý den na opakující se sezení přivykl. Množství nedožraného krmiva byl ale největší ze všech pozorovaných dní. Pokus tedy potvrzuje výrok Kalinové (2006), že nejvhodnější praktikování canisterapie je jedno týdně nebo jednou za dva týdny.

Graf č. 5: Vývoj unavenosti psa a nedožraného krmiva



10. Závěr

Canisterapie byla vykonávána po dobu jednoho roku v Dobrovolnickém centru v Motole (dále jen DC) od února 2010 do února 2011. Pro přijetí psa do canisterapeutického programu má DC své vlastní požadavky, striktně nepožaduje ani zkoušky canisterapeutického psa.

Vhodnost psa posuzuje koordinátorka na úvodním pohovoru. Primárním požadavkem je radost psa z kontaktu s lidmi. Koordinátorka DC pozorovala chování psa v novém prostředí - zda je pes bázlivý nebo nebojácny, jestli se chová submisivně nebo naopak neprojevuje známky agrese. Dalším bodem byla poslušnost psa, a to reakce, pokud byl pes přivolán svým jménem a odezva psa na jednoduché povely jako Sedni!, Zůstaň! K noze! a Nesmíš! Důležitou částí bylo také chování psa, pokud byl pohlazen cizím člověkem – jestli je pes bez reakce, podvolí-li se doteku člověka nebo neprojevuje známky agrese. Poslední bodem bylo aportování – zda pes reaguje na aportovaný předmět a následně jej přinese.

Podmínkou pro přijetí do canisterapeutického programu je i dobrý zdravotní stav psa a platné očkování.

Po přijetí musí projít dobrovolník úvodním jednodenním zaškolením, jehož cílem je poskytnout ucelené informace o programu a připravit jeho i psa na vstup na nemocniční oddělení.

Canisterapeutická sezení vyhodnocovaná v bakalářské práci byla vykonávána po dobu jednoho roku. V posledním měsíci byl proveden pokus, který měl dokázat negativní vliv na psa při nedodržení praktikování canisterapie jednou za týden. Ze sledování a pokusu vyplývá, že:

- optimální frekvence sezení je jedenkrát týdně
- oddělení dětské ORL bylo pro práci se psem vhodnější než oddělení neurologie, protože docházelo k menší únavě psa
- přivykáním psa na canisterapii se prodlužovala délka jednotlivých sezení až na jednu hodinu
- nejvhodnější forma práce se psem bylo aportování, naopak nejméně vhodná, vzhledem k velikosti psa, polohování

- celková délka canisterapeutického sezení nemá vliv na únavu psa
- počet klientů přítomných při canisterapii nemá na psa žádný vliv
- únava měla nízký vliv na množství nedožraného krmiva
- překročení četnosti canisterapeutických sezení během jednoho týdne má negativní vliv na psa, respektive na jeho únavu a množství nedožraného krmiva.

Výsledky ukázaly, že caniterapeutické využívání psa může být pro něj psychicky náročné a je zapotřebí průběžně sledovat reakce psa a jeho chování v průběhu sezení i po něm. Velmi významné je i dodržování doporučené frekvence sezení a délky intervalu mezi nimi.

11. Seznam použité literatury

- Andrewsová, B. J. (2004):** *Čivava*. Praha: Fortuna Print, 158 s. ISBN: 80-7321-138-6
- Coren, S. (2001):** *Co má pes na jazyku*. Praha: Euromedia Group, 304 s. ISBN: 80-242-0506-8
- Eisertová, J. – Chlopčíková, J. (2009):** *Dítě a pes aneb prevence úrazů způsobených psem u dětí středního školního věku*, Informační brožura k pilotní studii
- Fogle B. (2004):** *Všechno o výcviku psa*. Praha: Cesty, 124 s. ISBN 80-7181-961-1
- Galajdová, L. (1999):** *Pes lékařem lidské duše*. Praha: Grada Publishing, 160 s. ISBN: 80-7169-789-3
- Guy, N. C., Leuscher, U. A., Dohoo, I. R., Spangler, E., Miller, J. B., Dohoo, E. & Bate, L. A. (2001):** *Risk factors for dog bites to owners in a general veterinary caseload*. Applied Animal Behaviour Science, 74: 29-42
- Kalinová, V. (2003):** Současný stav v oblasti přípravy canisterapeutických týmů k praktikování canisterapie v ČR. In *Mezinárodní seminář o zooterapiích 27.6.-1.7.2003 v Brně: Sborník příspěvků*. Brno: Sdružení Filia, s. 45-53
- Kholová, H. (1987):** *Historie psího rodu*. Praha: Práce, 328 s.
- Kvasnica, J. (2010):** *Jiříkův odkaz aneb Lekce psího jazyka*. Svět psů, 2:54-55
- Loučka, R.(2008):** Co znamená být canisterapeutem profesí. *Pes přítel člověka*, 53, 8: 58-59
- Lacinová, J. (1998):** *Cesta k využívání zvířat pro terapii*. Svět psů, 10: 27-28
- Lorenz, K. (1997):** *Život se psem není pod psa*. Praha: Granit, 128 s. ISBN: 80-85805-57-X
- Martínek, M. (2002):** *Afghánistán – psi pro vyhledávání min*. *Pes přítel člověka*, 47, 12:28-29
- Melichárková, A. (2006):** *Krušný život canisterapeutů v Argentině*. *Pes přítel člověka*, 51, 9: 72
- Miklósi, Á. – Soproni K(2004):** *A comparative analysis of the animals understanding of the human pointing gesture*. Anim. Cogn.
- Mikulica, V. (1992):** *Poznej svého psa*. Litvínov: Dialog, 1992, 305 s. ISBN: 80-85-194-26-0

- Mojžíšová, A. – Lacinová, J. – Šemberová, J. (2000):** *Model canisterapie*. Kontakt, 2, 4:215-219
- Nerandžič, Z. (2006):** *Animoterapie aneb Jak nás zvířata léčí*. Praha: Albatros, 159 s. ISBN: 80-00-01809-8
- Pal, S. K. – Ghosh, B. – Roy, S. (1999):** Agonistic behaviour of free-ranging dogs (*Canis familiaris*) in relation to season, sex and ag. Appl. Anim. Nebav. Sci 59, 4: s. 331-348
- Pavlovičová, D. (2003):** *Děti Anupovy*. Pes přítel člověka, 48, 10: 28
- Ruusila, V. – Pesonen, M. (2004):** *Interspecific cooperation in human (Homo sapiens) hunting: the benefits of a barking dog (Canis familiaris)*. Annales Zoologici Temnici 41 4:545-549
- Růžička, J. (2010):** *Animoterapie: další krok vpřed*. Svět psů, 2: 44-45
- Sehnerová, I. (2001):** *Psi zabíječi – Mýtus, realita či zbožné přání?* Praha: PhDr. Jan Hollauer, 151 s
- Sheldrake, R. (2001):** *Váš pes to ví: jak psi poznají, kdy se jejich pes vrací domů, a další neobjasněné schopnosti zvířat*. Praha: Rybka publisher, 331 s. ISBN: 80-86182-50-9
- Tichá, V. (2002):** *Poruchy chování psů a koček*. Pes přítel člověka, 47, 7: 44
- Trumler, E. (1982):** *Rozumíme psům?* Praha: Panorama, 197 s. ISBN: 11-096-82
- Tvrdá, A.(2008):** Canisterapie a asistenční psi – profesionálně vedená forma sociální prevence. Pes přítel člověka, 53, 8: 54-55
- Velemínský, M. (2007):** *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 336 s. ISBN: 978-80-7322-109-6
- Verhoef-Verhallen, E.J.J. (2002):** *Velká encyklopedie psů*. Praha: Rebo Productions, 544 s. ISBN: 80-7234-072-7
- Wirant, S. C. – McGuire, B. (2004):** *Urinary behaviour of female domestic dogs (Canis familiaris): influence of reproductive status, location, and age*. Appl. Anim. Nebav. Sci. 85 (3-4): s. 335-358
- <http://www.aavet.cz/main.php?page=clanek&id=17>
- http://www.canisterapie.mendelu.cz/cz/kdo_jsme

<http://www.canisterapie.info/o-nas/>

<http://www.canisterapie.org/index.php?categoryid=47>

<http://www.cmku.cz/index2.php?stranka=plemena>

<http://www.ctasociace.cz>

<http://www.dcmotol.cz/cs/o-dobrovolnictvi/vyvoj-a-organizace/>

<http://www.helppes.cz/download/zkusebni->

[radap.doc?PHPSESSID=8e29428461416b384ad514296b4ed6d9](http://www.helppes.cz/download/zkusebni-radap.doc?PHPSESSID=8e29428461416b384ad514296b4ed6d9)

<http://www.iczahrada.cz/terapie/zooterapie.htm>

<http://www.muj-pes.cz/vychova-a-vycvik/socializace-316.html>

12. Přílohy

1. Standard plemene čivava
2. Fotodokumentace

Příloha č. 1:

FCI - Standard č. 218 / 21. 10. 2009

**1 ČIVAVA
CHIHUAHUA**

(Chihuahueno)

ZEMĚ PŮVODU: Mexiko.

DATUM PUBLIKACE PLATNÉHO ORIGINÁLNÍHO STANDARDU:

24. 03. 2004.

POUŽITÍ: Společenský pes.

KLASIFIKACE FCI: Skupina 9 Společenští a doprovodní psi.
Sekce 6 Chihuahueno.
Bez pracovní zkoušky.

KRÁTKÝ HISTORICKÝ PŘEHLED: Čivava je nejmenším plemenem psů na světě a nese název největší provincie republiky Mexiko (**Chihuahua**). Předpokládá se, že tito psi tam dříve žili volně a v době existence civilizace Toltéků byli domorodci chytáni a domestikováni. Vyobrazení trpasličího psa, který se nazýval »Techichi« a žil v Tule, bylo použito na dekoraci městské architektury; tyto malé sošky se velmi podobají dnešním čivavám.

CELKOVÝ VZHLED: Tento pes je kompaktní stavby těla. Velmi podstatný význam má ta skutečnost, že jeho lebka má tvar jablka a že jeho středně dlouhý ocas je nesen vysoko zvednutý; buď je nesen ohnutý nebo zatočený v půlkruhu se špičkou směřující proti bedrům.

DŮLEŽITÉ PROPORCE: Délka těla je poněkud větší než kohoutková výška; žádoucí však je téměř kvadratický formát těla, což platí zvláště u psů. U fen je vzhledem k možnosti březosti přípustný poněkud delší trup.

CHOVÁNÍ / CHARAKTER (POVAHA): Mrštňný, pozorný, temperamentní a velmi odvážný.

HLAVA:

MOZKOVNA:

Lebka: Krásně klenutá jablkovitá hlava (charakteristická vlastnost plemene). **Stop:** Velmi výrazný, hluboký a široký, protože čelo je vyklenuté nad nasazení tlamy.

OBLIČEJOVÁ ČÁST:

Nosní houba: Středně krátká, mírně vyhrnutá. Přípustná je každá barva.

Tlama: Krátká, při pohledu ze strany rovná, v nasazení široká, ke špičce se zužující.

Pysky: Suché a dobře přiléhající.

Líce: Málo vyvinuté a velmi suché.

Čelisti / zuby: Nůžkový nebo klešťový skus. Předkus a podkus a jakákoliv anomálie postavení zubů horní nebo dolní čelisti musí být přísně penalizovány.

Oči: Velké a okrouhlého tvaru, velmi výrazné, nevystupující, zcela tmavě zbarvené. Světlé oči jsou přípustné, ale nežádoucí.

Uši: Velké, vzpřímené, rozložené a výrazně otevřené; široké v nasazení, směrem k lehce zaoblené špičce se postupně zužující. V klidu jsou skloněny do stran s úhlem 45°.

KRK:

Horní linie: Lehce klenutá.

Délka: Středně dlouhý.

Tvar: Silnější u psů než u fen.

Kůže: Bez laloku; u dlouhosrsté variety je vysoce žádoucí límec s delší srstí.

TRUP: Kompaktní a dobře stavěný.

Horní linie z profilu: Rovná.

Kohoutek: Málo vyjádřen.

Hřbet: Krátký a pevný.

Bedra: Silně osvalená.

Zád: Široká a silná, **téměř plochá nebo lehce skloněná**.

Hrud: Hrudník široký a hluboký, žebra dobře klenutá. Při pohledu zepředu prostorný, ale ne přehnaně; při pohledu ze strany dosahující až k loktům; není sudovitého tvaru.

Dolní linie z profilu a břicho: Tvořen výrazně vtaženým břichem. Volné břicho je přípustné, ale nežádoucí.

OCAS: Vysoko nasazený a přiměřené délky; široký v nasazení, směrem ke špičce se postupně zužující. Způsob nesení ocasu je důležitou charakteristickou vlastností plemene: V pohybu se ocas nachází nesen v oblouku vysoko zdvižený nebo zaoblený do půlkruhu se špičkou směřující proti bedrům, což propůjčuje tělu vyvážený vzhled; nikdy není nesen mezi končetinami nebo pod horní linií. Osrstění odpovídá délce srsti dané variety a odpovídá srsti celého těla psa. U dlouhosrsté variety tvoří srst praporec. V klidu je ocas nesen volně visící a tvoří lehký háček.

KONČETINY

HRUDNÍ KONČETINY: Hrudní končetiny rovné a dobré délky; při pohledu zepředu jsou s loktem v jedné rovné linii; při pohledu ze strany stojí svisle.

Plece: Suché a málo osvalené. Zaúhlení mezi lopatkou a nadloktím je přiměřené.

Loket: Pevně a těsně přiléhající, což dovoluje volný pohyb s hrudní končetinou.

Přední nadprstí: Lehce šikmo postavené, silné a pružné.

Přední tlapy: Velmi malé a oválné, s prsty dobře navzájem oddělenými, ale ne rozvěšenými (tlapky nejsou zaječí, ani kočičí); drápy jsou zvláště dobře klenuté a přiměřeně dlouhé; polštářky tlap jsou dobře vyvinuté a velmi pružné. Paspárky nejsou žádoucí.

PÁNEVNÍ KONČETINY: Dobře osvalené, s dlouhými kostmi, svisle a navzájem rovnoběžně postavené, s dobrým zaúhlením kyčelního kloubu, kolena a hlezna, v souladu se zaúhlením hrudní končetiny.

Nárt: Krátký, s dobře vyvinutými Achillovými šlachami; při pohledu zezadu jsou končetiny rovné a jsou postaveny svisle.

Zadní tlapy: Velmi malé a oválné, s prsty dobře navzájem oddělenými, ale ne rozevřenými (tlapky nejsou zaječí, ani kočičí); drápy jsou zvláště dobře klenuté a přiměřeně dlouhé; polštářky tlap jsou dobře vyvinuté a velmi pružné. Paspárky nejsou žádoucí.

CHODY: Krok je dlouhý a pružný, energický a aktivní, vpředu dlouhý krok a zezadu silný posun. Při pohledu zezadu se pánevní končetiny pohybují navzájem téměř rovnoběžně, takže tlapky pánevních končetin dopadají přesně do stop hrudních končetin. S rostoucí rychlostí vykazují končetiny tendenci konvergovat ke středové linii pod těžištěm psa (single track). Průběh pohybu zůstává volný a pružný, bez viditelné námahy, hlava zvednutá a hřbet pevný.

KŮŽE: Hladká a pružná na celém povrchu těla.

OSRSTĚNÍ

SRST: U tohoto plemena existují dvě variety srsti.

- **Krátkosrstá varieta**:

Srst ke krátká na celém těle dobře přiléhá. Je-li vybavena podsadou, je srst poněkud delší; Volnější, řídkší srst na hrdle a na bříše je přípustná; srst je poněkud delší na hrdle a na ocase, krátká v obličejí a na uších. Je lesklá a měkká na omak. Bezsrstí psi jsou nepřipustní.

BARVA: Přípustné jsou všechny barvy ve všech odstínech a kombinacích mimo merle barev.

HMOTNOST: U tohoto plemene se posuzuje jen hmotnost, ne velikost.

Hmotnost: Ideální hmotnost je mezi 1,5 a 3 kg. Jedinci s hmotností přesahující 3 kg se diskvalifikují.

VADY: Jakákoliv odchylka od výše uvedených bodů se musí považovat za vadu, jejíž hodnocení musí být v přesném poměru s odchylkou.

- Chybění jednotlivých zubů.
- Zdvojení zubů (přetrvávání mléčných zubů).
- Deformované čelisti.
- Špičaté uši.
- Krátký krk.
- Dlouhý trup.
- Vyklenutý hřbet nebo spadající hřbet (lordóza nebo kyfóza).
- Spáditá záď.
- Úzká hrud', plochý hrudní koš.
- Špatně nasazený, zatočený nebo příliš ocas.
- Krátké končetiny.
- Odstávající lokty.
- Příliš úzce postavené pánevní končetiny.

TĚŽKÉ VADY:

- Úzká mozkovna.

- Malé oči, oči zapadlé nebo vystupující.
- Dlouhá tlama.
- Předkus a podkus.
- Luxace česky.

VYLUČUJÍCÍ VADY:

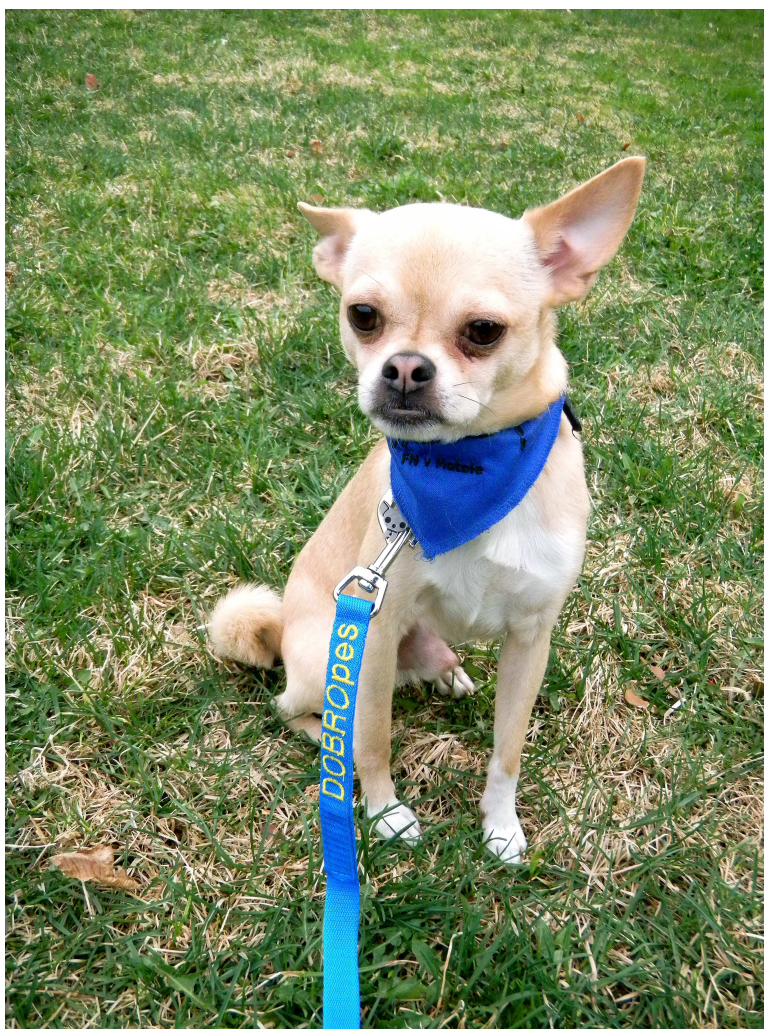
- Agresivita nebo bázlivost.
- „Jelenovitý“ typ (psi s netypickou celkovou stavbou nebo: velmi jemná hlava, dlouhý krk, štíhlé tělo, dlouhé končetiny).
- Jedinci s otevřenou fontanelou.
- Visící nebo krátké ucho.
- Deformace čelistí
- Extrémně dlouhý trup.
- Chybějící ocas.
- Dlouhosrstá varieta: Psi s velmi dlouhou, jemnou a načechranou srstí.
- Krátkosrstá varieta: Lysá místa (alopecie).
- Merle zbarvení
- Jedinci s hmotností pod 500 g a nad 3 kg.
- Každý jedinec vykazující fyzické abnormality nebo poruchy chování bude diskvalifikován.

Pozn.: Psi musí mít dvě očividně normálně vyvinutá varlata nacházející se zcela v šourku.

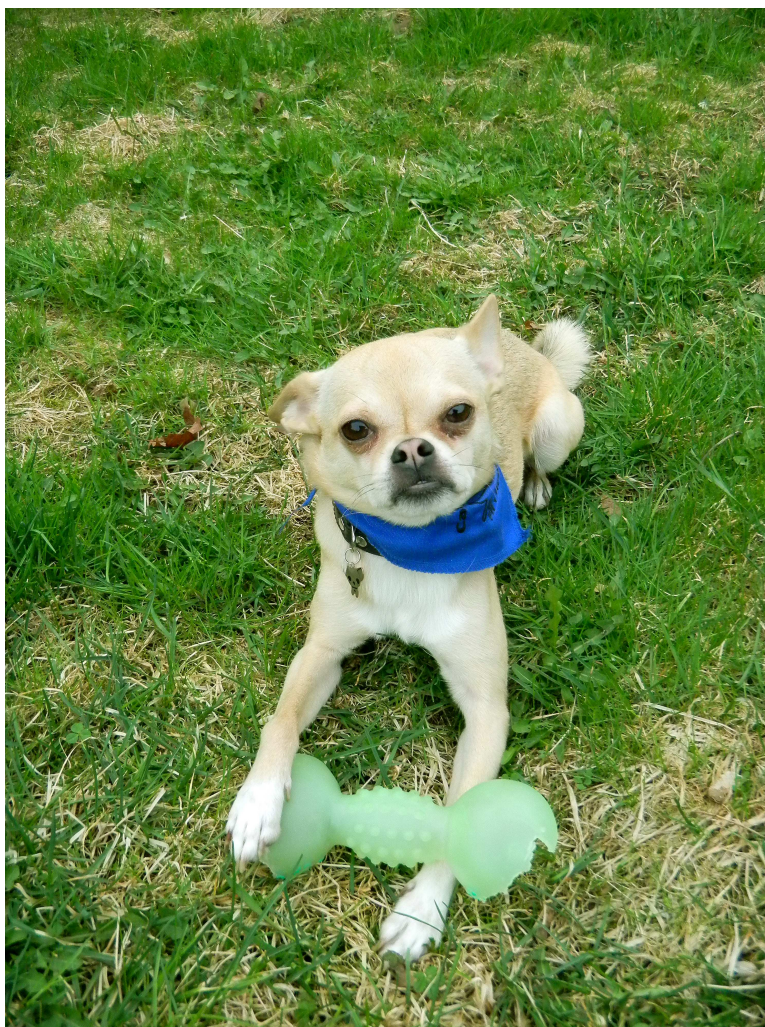
Příloha č. 2:

Fotodokumentace

Pes používaný při canisterapii označený šátkem FN v Motole a vodítkem sloužící k identifikaci canisterapeutického psa



Canisterapeutický pes při aportování předmětu



Canisterapeutický pes v poloze určené k polohování

